

RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA

”När vi arbetar rättighetsbaserat i skolan upplever både elever och skolpersonal en större trygghet och arbetsglädje. Eleverna engagerar sig och vill ha mer inflytande i skolan. Om alla på skolan vet om barnets rättigheter, fungerar det också som ett filter för barn som är utsatta. Alla förstår när en elevs rättigheter kränks och vet hur de ska agera”.

Anna Leithe, projektledare, UNICEF Sverige

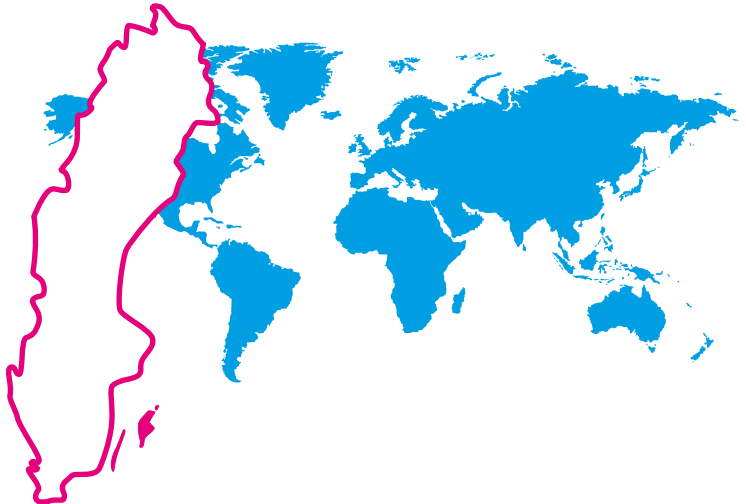

VAD ÄR EN RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA?

Rättighetsbaserad skola (RBS) är en arbetsmodell för skolan som utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter. När en skola är rättighetsbaserad genomsyrar barnkonventionen hela skolan; visioner och värderingar, men också det praktiska arbetet på alla nivåer.

VARFÖR EN RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA?

När barn och vuxna delar samma kunskap om barnkonventionen, och i allt utgår från barnets rättigheter, skapas en inkluderande och respektfull skolmiljö där eleverna är trygga och delaktiga.

BARNKONVENTIONEN

Barnkonventionen är grunden för skolans rättighetsbaserade arbete. Enligt barnkonventionen är barn självständiga individer med egna rättigheter. Alla barn upp till 18 år har medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I konventionens 54 artiklar slås dessa rättigheter fast.

Sverige är en av över 190 länder som har lovat att följa barnkonventionen. Som en av de första länderna ratificerade Sverige barnkonventionen 1990. När ett land har ratificerat barnkonventionen är det folkrättsligt bundet att följa den. Idag är det endast USA som har valt att inte ratificera barnkonventionen. Ett lagförslag om att göra barnkonventionen till svensk lag ska läggas fram 2016.

Vart femte år ska alla konventionsstater lämna en rapport om sitt barnrättsarbete till FN:s barnrättskommitté i Genève. En offentlig utfrågning sker sedan där Sveriges regering får svara på frågor om rapporten. Barnrättskommittén lämnar därefter synpunkter och rekommendationer om förbättringar. Sverige har hittills rapporterat fem gånger till barnrättskommittén.

FYRA GRUNDPRINCIPER

Barnkonventionen bygger på fyra grundprinciper som är vägledande för hur hela konventionen ska tolkas. De fyra grundprinciperna är artikel 2, 3, 6 och 12.

Artikel 2

Alla barn har samma värde och ska ha lika tillgång till sina rättigheter, oavsett hudfärg, social bakgrund, kön, religion, funktionsned-sättning etc. Ingen får diskrimineras. Det gäller alla barn som befinner sig i ett land som ratifi-cerat konventionen.

Artikel 3

Alla beslut ska tas med hänsyn till barnets bästa. Vad som är barnets bästa avgörs i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt och erfarenhet.

Artikel 6

Alla barn har rätt till liv och utveckling. Det innebär inte bara rätt till fysisk hälsa utan också rätt till psykisk och social utveckling.

Artikel 12

Alla barn har rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem. Barn har rätt att bilda sig egna åsikter och uttrycka dem. Barnets åsikter ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

BARN KONVEN TIONEN

FN:s konvention om barnets rättigheter

unicef

VAD SÄGER BARNKONVENTIONEN OM UTBILDNING?

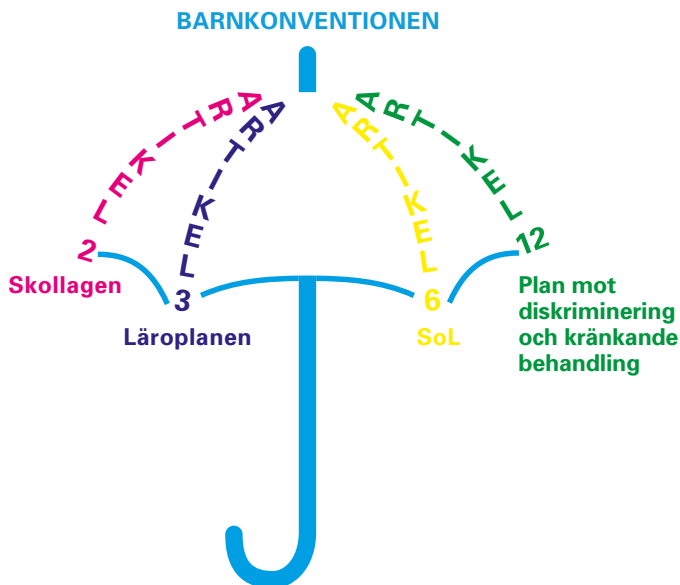
Två av barnkonventionens artiklar handlar specifikt om skolans uppgift. Artikel 28 och 29 ska säkerställa en trygg och stimulerande skolmiljö fri från diskriminering, mobbning och annan kränkande behandling. Enligt Artikel 12 har barn också rätt att vara med och påverka sin utbildning och skolmiljö.

Artikel 28

Alla barn har rätt till utbildning.
Grundskolan ska vara gratis.

Artikel 29

Skolan ska hjälpa alla barn att utvecklas och lära sig om mänskliga rättigheter. Det innebär bland annat att utveckla respekt för barnets egen kulturella identitet och för kulturer som skiljer sig från barnets egen. Skolan ska också förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk.

Skollagen

Enligt skollagen 1:5 ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Läroplanen

Enligt läroplanen 2011 (Lgr) ska utbildningen i den svenska skolan bland annat förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar.

Enligt regeringsformen 1:2 ska det allmänna verka för att alla människor uppnår delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas tillvara.

Socialtjänstlagen (SoL)

Enligt socialtjänstlagen 5:1 ska socialnämnden verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden.

Plan mot diskriminering och kränkande behandling

Enligt skollagen 6:10 har skolan vid rapporterade fall av diskriminering och kränkningar en anmälnings-, utrednings- och åtgärdsskyldighet.

RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA – SAMLAR BARNRÄTTSARBETET

Skolan är inte bara en ansvarsbärare i samhället som ska säkerställa att Sveriges två miljoner barn får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Skolan är även den viktigaste aktören när det gäller att göra barn till aktiva utövare av sina mänskliga rättigheter samt säkerställa skyddet för dem i barnens vardag.

Barnkonventionen stödjer det som redan finns förankrat i skolans styrdokument. Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med barnets rättigheter. Var och en som verkar inom skolan ska främja, förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna. Uppdraget är också förtydligt i den senaste skollagen och läroplanerna.

Skollagen slår fast att alla barn har rätt till utbildning, utveckling, inflytande och trygghet i skolan. Skolan är skyldig att genomföra åtgärder för att främja, förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling och diskriminering.

Att en skola börjar arbeta rättighetsbaserat innebär inte att ett nytt perspektiv tillkommer. Arbetet med barnets rättigheter har även tidigare bedrivits under en rad andra områden, genom plan mot diskriminering och kränkande behandling, arbete med normkritik, elevers inflytande, jämställdhet, tillgänglighet, genus, miljö och hållbarhet.

I en rättighetsbaserad skola kan de initiativ som redan görs på skolan ingå eller förstärkas och modellen kan samla skolans hela arbete med barnets rättigheter. Rättighetsbaserad skola fungerar därmed som ett paraply under vilket samtliga insatser som görs på skolan kan samlas.

RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA – FEM BYGGSTENAR

Fem byggstenar lägger grunden för svensk rättighetsbaserad skola.

Kunskap

1. Kunskap om barnets rättigheter

Alla på skolan, som skolläda, skolpersonal, elever och föräldrar, får kunskap om principerna i barnkonventionen och förstår hur dessa relaterar till skolans miljö och sina egna roller. (Artikel 42)

”Med RBS följer att eleverna ställer större krav på oss vuxna. Det är först när man vet sina rättigheter som man ser när de kränks.”

Pedagog, Västra Frölunda

Elevinflytande

2. Ökat elevinflytande

Varje elev ges regelbundna möjligheter att delta i skolans utveckling och uttrycka sin mening och höras i frågor som rör hen. Beslutsfattare ges möjlighet att beakta barnens åsikter och ge återkoppling kring beslut. (Artikel 12)

”Rättighetsbaserade elevrådet är bra för där har jag fått öva mig i att prata.”

Elev i 2:an, Simrishamn

Engagemang

3. Engagemang för sina egna och andra barns rättigheter

Eleverna ges regelbundna tillfällen i samtliga ämnen att lära sig mer om sina egna rättigheter men också om rättigheter för andra barn i världen.

De får också möjlighet att aktivt utöva dessa rättigheter, både i relation till sig själva, varandra och i solidaritet med andra. Eleverna uppmuntras att agera både lokalt och globalt.

(Artikel 4, 2, 12, 29)

”Alla barn har lika värde. Det hade varit bra om några flyktingbarn hade kommit till vår skola och berättat om sitt liv och sin resa till Sverige. Då hade det varit lättare att förstå och respektera varandra.”

Elev i 5:an, Simrishamn

Implementering

4. Implementering – barnkonventionens principer praktiseras i verksamheten

Barnkonventionen genomsyrar skolans visioner, värderingar och mål. Skolledningen arbetar med att tydligt förankra barnkonventionen i alla led. Principerna i konventionen praktiseras i de vardagliga kontakterna mellan lärare och elever och används som referenspunkt när skolan diskuterar regler och förhållningssätt. (Artikel 4)

”Det är viktigt att börja med oss vuxna så att vi delar samma värdegrund. Först därefter kan vi åskådliggöra värdeorden så både barnen och deras föräldrar förstår.”

Pedagog, Eslöv

Samverkan

5. Samverkan

Skolan och det omgivande samhället bygger ett nära samarbete där barnets rättigheter står i centrum. Samverkan mellan skola och till exempel polis, socialtjänst och BUP utvecklas i syfte att dela ansvaret och att stärka elever med särskilda behov. (Artikel 6)

VAD INNEBÄR ARBETSMODELLEN?

Arbetsmodellen rättighetsbaserad skola har utvecklats av UNICEF internationellt och anpassats efter svenska skolans specifika förutsättningar och styrdokument. Idag finns rättighetsbaserade skolor i flera länder, Storbritannien, Kanada, Tyskland, Slovenien, Spanien och Danmark.

I en rättighetsbaserad skola får eleverna kunskap om sina mänskliga rättigheter samtidigt som rättigheterna uppfylls i samtliga relationer mellan elever, pedagoger och annan personal på skolan. På så sätt får eleverna både teoretisk och praktisk kunskap om sina rättigheter. Rättighetsbaserad skola är därigenom både en struktur för skolläring, en metod för lärande och ett ämnesområde. Arbetet görs hållbart genom ett genomgående normkritiskt förhållningssätt.

Målet är att barnkonventionen ska genomsyra skolans visioner, värderingar och praxis. Grundprinciperna i konventionen blir vägledande för alla beslut som tas på skolan, liksom i samspelet mellan elever, lärare och andra personer som arbetar i skolan eller i dess närhet.

**MED RÄTTIGHETSBASERAD
SKOLA HAR SKOLORNA
FÅTT EN TYDLIG
STRUKTUR FÖR HUR DE
KAN ARBETA FRÄMJANDE
OCH FÖREBYGGANDE.
ARBETSMODELLEN HAR
SEX STEG OCH BÖRJAR OM
EFTER VARJE PROJEKTCYKEL
OCH EFFEKTERNA AV
ARBETET BLIR BÄTTRE JU
LÄNGRE ARBETET FORTGÅR.**

DE SEX STEGEN

För att bli en rättighetsbaserad skola görs ett arbete i sex steg. Dessa steg upprepas därefter så att skolans rättighetsbaserade arbete alltid utgår ifrån aktuell kunskap.

De sex stegen är i korthet:

Etablera ledningsstrukturer

Skolan utser en eller två koordinatörer samt ett rättighetsbaserat elevråd.

Kartläggning

Skolan genomför en nollmätning för elever och skolpersonal för att få underlag för sitt arbete med barnets rättigheter och för att senare kunna utvärdera arbetet. Skolan frågar efter bland annat kunskap om barnkonventionen samt om trygghet och tillgänglighet på skolan.

Utbildning

UNICEF utbildar skolpersonal i barnkonventionen.

3

4

Handlingsplan

Skolans handlingsplan för en rättighetsbaserad skola upprättas med hjälp av ett rättighetsbaserat elevråd.

Implementering

Skolan genomför aktiviteterna i handlingsplanen, stärker skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling och sprider kunskap om krisplaner och anmälningsplikt.

5

6

Utvärdering

Skolan utvärderar sitt arbete.

FORSKNING VISAR GODA RESULTAT

En forskningsstudie¹ med över 1 600 rättighetsbaserade skolor i Storbritannien och Kanada visade att:

- Elever i de rättighetsbaserade skolorna blev bättre på att ta vara på och värna om sina rättigheter, exempelvis rätten till inflytande. De blev också bättre på att slå larm när de blev utsatta för kränkningar eller övergrepp.
- Eleverna fick större lust att delta i skolans utveckling och de bidrog mer aktivt till att skapa en trygg och inkluderande miljö för alla elever på skolan.
- Diskussionerna om värderingar utifrån barnkonventionen ledde till att eleverna fick större respekt för olikheter, vilket i sin tur ledde till minskad mobbning och trakasserier.
- Elevernas ökade delaktighet och inflytande på skolan gav dem bättre självförtroende och resultat även i ökad trivsel.
- Med större delaktighet i utformningen av undervisningen ökade elevernas studiemotivation med förbättrade studieresultat till följd.
- Eleverna ökade sin förståelse för globala samband och blev mer engagerade i social rättvisa för barn i världen, ur ett rättighetsperspektiv.
- Samverkan mellan skola, socialtjänst och andra samhällsfunktioner ökade.
- Lärarnas trivsel ökade.

¹ Den treåriga studien utfördes av forskare på Universitetet i Sussex och Brighton, publicerades 2010 och går att finna här: <http://www.unicef.org.uk/Education/Impact-Evidence/External-evaluation/>

RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA STÖDJER SKOLANS ÖVRIGA INITIATIV OCH STYRDOKUMENT

Att arbeta rättighetsbaserat är redan förankrat i skollagen som beskriver att var och en som verkar inom skolan ska främja, förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med dessa rättigheter. Det här uppdraget är förtydligat i den senaste skollagen och läroplanerna.

Att på en skola börja arbeta rättighetsbaserat innebär alltså inte att ett nytt perspektiv tillkommer på projektlistan. Arbetet med barnets rättigheter har förmodligen även tidigare bedrivits under en rad andra områden, såsom genom likabehandlingsplaner, arbete med delaktighet, jämställdhet, tillgänglighet, genus, miljö och hållbarhet.

Med en rättighetsbaserad skola får skolan ett samlande ramverk för att arbeta i enlighet med sitt uppdrag, ett ramverk där de initiativ som redan görs på skolan kan ingå eller förstärkas. Eleverna är genom den här arbetsmodellen exempelvis aktiva i arbetet med att utveckla likabehandlingsplanen. Rättighetsbaserad skola fungerar som ett paraply där samtliga insatser som görs på skolan kan ingå.

Läs mer om rättighetsbaserad skola på unicef.se. På vår hemsida finns också ett utbildningsmaterial om rättighetsbaserad skola att beställa.

UNICEF HAR KUNSKAPEN

UNICEF är världens ledande barnrättsorganisation och arbetar i över 190 länder för att barn ska få sina rättigheter tillgodosedda. Vår omfattande verksamhet har gett oss en unik kunskap om vad som krävs för att bygga en värld som tar hänsyn till barns behov.

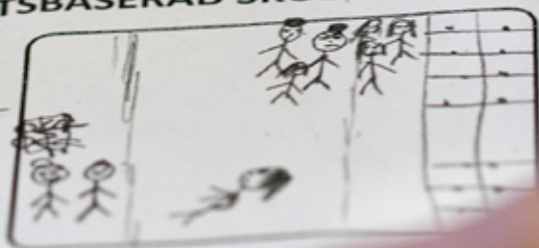
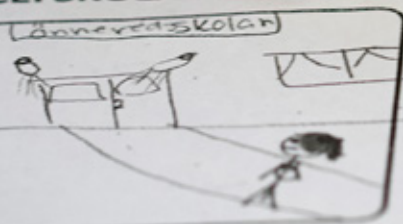
FN:s konvention om barnets rättigheter är vårt riktmärke. I barnkonventionens artikel 45 finns inskrivet att det är UNICEFs uppgift att kämpa för att barnkonventionen följs. Det här uppdraget är vi mycket stolta över. Vi gör vårt yttersta för att barns rättigheter ska respekteras, oavsett om det gäller humanitära insatser i ett krigsområde eller om vi driver på för att påverka myndigheter och beslutsfattare i Sverige.

Rättighetsbaserad skola har utvecklats av UNICEF internationellt och flera liknande modeller har använts av UNICEF i skolor över hela världen med mycket framgångrika resultat.

“ Rättighetsbaserad skola är en metod som innebär att barnkonventionen omsätts i praktiken. En viktig komponent handlar om att göra eleverna delaktiga och att öppna vägar för inflytande. Vi hoppas att många skolor använder RBS-modellen för att stärka barns rättigheter. ”

Christina Heilborn, programchef, UNICEF Sverige

ÖPPENSKOLA RÄTTIGHETSBASERAD SKOLA *Sara...*

...verkar för att ...
... och ...
...

...
...
...

År 2013 startade en spännande utvecklingsprocess i sju svenska skolor på initiativ av UNICEF.

Syftet var att undersöka hur skolans miljö samt elevernas trivsel och resultat kunde förbättras om hela skolans arbete tar sin utgångspunkt i barnkonventionen.

Modellen rättighetsbaserad skola har bidragit till en tydlig ökning av kunskapen om barnkonventionen, elevernas upplevda trygghet samt kring skolans engagemang och aktiviteter kring barnkonventionen. Eleverna har fått större inflytande och lärarna har ökat sin kunskap kring metoder att göra eleverna delaktiga. Modellen har utarbetats av UNICEF internationellt och sedan anpassats till den svenska skolans förutsättningar och styrdokument. Projektet, som finansierats av Arvsfonden, avslutades 2016.

UNICEF Sverige
Box 8161
104 20 Stockholm
08-692 25 00
unicef.se

